

SUBA János
A Magyar Királyi Csendőrség létszámának tervezett felemelése 1918-ban

Egy szervezet többé-kevésbé folyamatosan változik, átalakul, a körülményekhez alkalmazkodik, ez elsősorban a szervezet feladatával és a feladathoz rendelt pénzüsszeggel áll szoros összefüggésben. A csendőrség teendői az első világháború során módosultak, kiegészültek. A világháború vége felé 1918-ban a katonai vezetés elképzeléseiben a csendőrség szerepe átalakult. Tervek születtek a testületnek a háború utáni helyzetre, a karhatalmi felhasználására irányuló elképzelések megvalósítására.¹ Ez elsősorban a csendőrség létszámának felemelésében és új feladataiban nyilvánult meg. A katonai vezetés ezen elképzelése azonban nem valósult meg.

Csendőrség a világháborúban

Az I. világháborúban a Magyar Királyi Csendőrség személyi állományából – a testület fokozott mérvű szolgálati teendőinek ellátása mellett – 1914-ben összesen 105 tiszt, és 1 734 főnyi legénység vett részt. Táborig csendőrként 39 tiszt és 1 317 főnyi legénység, hadművelési területen és annak közelében 25 tiszt, teljesített katonai-rendőri szolgálatot, csapatszolgálatra pedig, – önként jelentkezés következtében – 41 tiszt és 417 főnyi legénységet vezényeltek el. Ezen kívül határvédelemre a rendes létszámon felül megerősítéseként 1 139 főnyi csendőrlegénységet rendeltek ki.²

A háborús évek a Magyar Királyi Csendőrséget súlyos feladat elé állították: alapvető feladatán túl – az ország belső területén a közbiztonsági szolgálat ellátása mellett – a háborúval járó más feladatokat is elkelltt látnia, pl.: a munkára kiadott hadifoglyok felügyelete, katonaszökevények nyomozása, kémek és más veszélyes egyének kézrekerítése, vasutak és távírvonalak őrzése stb. Számos esetben jelentős létszámú csendőrségi erőt kellett igénybe venni a járványok elfojtására, és több városban, így Budapesten is, a közbiztonsági szolgálathoz a rendőrség támogatásához. Ezenkívül a csendőrség közbiztonsági szolgálatot teljesített a megszállt ellenséges területeken és minden arcvonalon, továbbá kivette részét a közvetlen harci cselekményekből is.³ Felvidéken 28 őrsnek, illetve különítménynek kellett az ellenséggel való harc felvétele után visszavonulnia. Ugyanez történt az erdélyi román betörés idején is. Hadiszolgálat következtében 7 csendőrtiszt és 42 altiszt halt hősi halált.

A háború összesen 93 tisztet és mintegy 3 000 főnyi legénységet vont el a csendőrségi szolgálattól. A tábori csendőrök pótlására, valamint a határmenti és belterületi csendőrőrsök megerősítésére a katonai vezetés utasítására 5 040 fő népfelkelőt és 732 tartalékos altisztet kellett a csendőrség rendelkezésére bocsátani.⁴ Ezzel szemben azonban a háború alatt ténylegesen 13 727 népfelkelőt és 669 tartalékos altisztet rendeltek ki a csendőrség megerősítésére. Más források alapján 557 tartalékos altiszt és 12 992 népfelkelő nyert beosztást a csendőrséghez.⁵

A csendőrség ilyen fokozott mértékben való igénybevétele, és az a tény, hogy, a rendszeresített létszám kiegészítése a háborús idők alatt teljesen szünetelt, a közbiztonságot rontó tényezőnek bizonyult. A csendőrség fejlődése a háborús évek alatt szünetelt, csupán 12 új őrsöt állítottak fel, egyet pedig feloszlattak. Létszámemelés 57, létszámcsökkenés 3 őrsöt érintett, 2 lovas őrsöt gyalogosítottak.

Igaz ugyan, hogy 1918. nyarán a csendőrség létszámát a rendszeresített 12 000 főről 18 000-re emelték fel. A bekövetkezett események azonban a létszámemelés tényleges keresztülvitelét már lehetetlenné tették.⁶

Tervezet a csendőrség létszámának felemelésre

A katonai vezetés 1918-ban már serény tervező munkát végzett a háború utáni helyzet kezelése érdekében, amely a mi szempontunkból elsősorban a milliós tömeghadsereg leszerelésére irányult. E feladat megoldásának biztosítására tervezték a csendőrség létszámának felemelését, amelyet most ismertetünk. Ennek rendelték alá a csendőrség átszervezését és kiegészítését. A katonai vezetés a király elvi beleegyezésével elkészítette a terveket, hogy azután a honvédelmi miniszter a minisztertanács elé terjessze.⁷

A katonai vezetés szerint a köz- és vagyonbiztonság, valamint a rendfenntartás az országban a leszerelési időre külön gondot igényel. Ezért tervbe vették a csendőrség létszámának 50 000 főre való felemelését oly módon, hogy ez a létszám a leszerelés kezdetével teljes legyen. "Egyes őrsök megerősítése a szükséghez képest mozgalmasabb vidékeken erősebben, zárt osztagok tartása veszélyes pontokon, iparvidékeken stb., mozgó tartalék osztagok minden kerületben esetleg szárnyon, ezeken a helyeken páncélautók és csapatszállításra alkalmas autószozlopok készenléte és elhelyezése, jó távíró

telefon esetleg rádió összeköttetés. Létszám kiegészítésére elsősorban önként jelentkező, de mindenképpen olyan legénységgel számoltak, amely még egy-két évig szolgálatköteles."⁸

A végrehajtást úgy képzelték el, hogy a béketárgyalások megkezdésekor a legénység azonnal hazajön, iskoláztatik, csendőrruhát kap kakastollas kalappal, úgy hogy a több hónap múlva kezdődő csapatszállításkor már szervezett működésre készen áll. Jó fizetést terveztek, amely biztosítja a jelentkezők nagy számát és jó szolgálatát.

E szervezetnek nagy előnye, – a katonai vezetés szerint – az hogy „...a majdan felveendő békelétszámnál tisztán csak a katonai szükségletet kell figyelembe venni, mert a közbiztonsági, karhatalmi stb. feladatokat teljesen a csendőrtestületre ruháznák át.”⁹

A Honvédelmi Minisztérium kapta a feladat kidolgozását, amelyet DÁNI altábornagy az 1. ügyosztály vezetője koordinálta. A 16. osztály feladatul kapta, hogy készítsen egyúttal egy törvényjavaslatot, hogy a csendőrség tényleges és nem tényleges létszámába magasabb rendfokozatú tiszteket is átvehessen, mert ennek a nagy testületnek nagyszámú tisztre van szüksége magasabb rendfokozatokban is. Tisztek visszatérését a fegyveres erőbe, honvédségbe törvényszerűen lehetővé kell tenni, szólt az utasítás.¹⁰

A csendőrség 1918 – ban rendszeresített állománya (Magyarországon 11 600 fő, Horvátországban 1 300 fő) összesen 12 900 fő volt.¹¹ A szűkebb magyarországi csendőrség állományának 18 000 főre vagyis 55 %-kal 6400 fővel való létszámemeléséhez, valamint a legénységi illeteknek átlagosan 50 %-os emeléséhez a belügy- és pénzügyminiszter már hozzájárult.¹²

1918-ban tényleges meglévő hivatásos állomány Horvátországot is beleértve 9 650 fő volt, ez 3 250 fővel 25 %-al volt kevesebb a rendszeresített létszámnál. A vezényelt népfelkelők létszáma (Horvátországot is beleértve) 18 100 fő volt. Ez a ténylegesen csendőri szolgálatot teljesítő állomány 75 % volt. A 35 %-t s 9 650 főnyi hivatásos állomány alkotta. Így Horvátországot is beleértve 1918-ban 27 750 fő teljesített csendőrszolgálatot.

1918 – ban rendszeresített állomány (fő)		1918-ban meglévő hivatásos állomány	vezényelt népfelkelők	1918-ban szolgálatot teljesítő állomány
Ország	létszám			
Magyarország	11 600			
Horvátország	1 300			
Összesen	12 900	9 650	18 100	27 750

A tapasztalatok azt mutatták, hogy – a megromlott közbiztonsági viszonyok mellett – ez a 27 750 fős létszám nem elegendő még a közbiztonsági szolgálat ellátására sem. Hiszen a történelmi tapasztalatok azt mutatták, hogy a közbiztonsági viszonyok a háború elhúzódásával, valamint békekötés után nagyon sokáig rosszabbodtak.¹³

Ezért tartották szükségesnek a csendőrség hivatásos állományának mielőbbi felemelését úgy, hogy ez a felemelt állomány a békekötés után is megmaradjon, amikor már nem lehet egyszerűen katonákat kirendelni a csendőrség megerősítésére.¹⁴

A 2 300 csendőrör mellett 1 200 új örs felállítását tervezték, vagyis több mint 52 %-al akarták az örsök számát felemelni, összesen 3 500-ra. A tervezet szerint az egyes örsök létszámát átlag 10 fővel számolva a közbiztonsági szolgálat ellátására állandóan 35 000 csendőrré lenne szükség.

Ez a létszámemelés a közbiztonsági szolgálatot teljesítő 27 000 főnyi állományhoz viszonyítva 30 %-os, 8 000 főnyi létszámemeléssel járt volna. Azonban ha a rendszeresített hivatásos állományhoz viszonyítjuk majdnem háromszoros (Horvátországgal együtt 22 000 főnyi) létszámemelést jelentett volna

csendőrség közbiztonsági szolgálatot ellátó létszáma (kell)	jelenleg szolgálatot teljesítő állomány (van)	szükséges létszám (hiányzik)
35 000	27 000	8 000

A tervezet azzal számolt, hogy a békekötés után a csendőrök közül megmaradna kb. 8 000 fő, ez alapján a létszámszükséglet így 27 000 fő, ebből Horvátországra 4 000 fő esne.¹⁵

Csendőrség karhatalmi feladatai

A közbiztonsági szolgálat ellátása mellett a tervezet a karhatalmi feladatokat is csendőrségre bízta volna. A katonai vezetés figyelembe vette, hogy a tervezett békekötés után néhány évig a csapatok békelétszáma minimális lesz, és feltételezték azt is, hogy a csapatok 18–19 éves, nem hadviselt fiatalokból fognak állni, ezért karhatalmi szolgálatra nem lesznek alkalmasak.

Erre az átmeneti időszakra a csendőrségnek kell átvenni a karhatalmak szolgáltatását is. Ezen célra tervezték hogy csendőrkerületenként – 1918-ban 8 csendőrkerület, 2 újabb csendőrkerület felállításához már megvolt az elvi hozzájárulás – összesen 10 kerülettel számolva – egy-egy, Horvátországban 2 karhatalmi csendőrzászlóaljat állítanak fel. Összesen 12 karhatalmi csendőr zászlóalj.

Egy karhatalmi csendőrzászlóalj a terv szerint 3 gyalogszázadból és 1 kerékpáros századból állt volna, századonként 3 karabélyos és 1 géppuskás szakasszal. A tervezet szerint egy ilyen zászlóalj állománya kb. 800 főt tett volna ki. Az összszükséglet tehát 10 000 fő volt, ebből Horvátországra 1 600 fő esett volna.

A csendőrség közbiztonsági szolgálat ellátására az összlétszám 78 %-t (35 000 főt), karhatalmi célokra 22 %-t (10 000 főt) terveztek, így az összlétszám 45 000 fős összlétszámmal számoltak, amelyből Horvátországra 6 700 fő, az összlétszám 15 %-a esett. A tervezet számolt azzal is, hogy a szárnyak székhelyein is állítanak fel csendőr karhatalmi szakaszokat – ebbe a belügyminisztérium nem volt hajlandó belemenni – így az összállomány 50 000 főre emelkedett volna. Ezen karhatalmi szakaszok felállításával összefüggésben a rendőrség államosításától (amely 9 000 fő) el lehetne tekinteni, vélte a tervezet.

Vagyis az 1918-ban rendszeresített 9 650 fő hivatásos csendőr létszámot – amelynek 15 %-a, azaz 1500 fő a hadrakelt seregnél és a megszállott területeken volt vezényelve – négyszeresére akarták növelni.¹⁶

Legénység kiegészítését toborzás útján tervezték a hadrakelt sereg és a mögöttes országrész alakulataiból. A Honvédség háttérbeli alakulatainál már elrendelték a toborzást. A Honvédelmi minisztérium megígérte, hogy hasonló intézkedéseket ad ki Magyarországon diszlokáló közös alakulatokra nézve. Egyelőre nem tervezték a hadrakelt seregnél a toborzást, "Felsőbb elhatározás" (Uralkodói hadparancs) volt szükséges ahhoz, hogy elrendelhesék a toborzást. Horvátország tekintetében a létszám felemeléséhez a bán hozzájárulására, valamint a magyar kormány és a bán közös intézkedésére is szükség volt.

A legénység képzése tekintetében az első lépés az lett volna, hogy a hadra kelt seregnél tábori csendőr szolgálatra vezényelt 1 500 fő csendőrt mielőbb visszarendeljék.¹⁷ Ehhez azonban uralkodói hadparancsra volt szükség, mivel az A. O. K. /Hadseregfőparancsnokság /nem volt hajlandó a csendőröket visszavezényelni.¹⁸ Ezt, továbbá azon igényt figyelembe véve, hogy a megszállott területekre vezényelt csendőrök szolgálatban maradhassanak, a tervek szerint 1919 végéig a meglévő csendőrség létszámát 3 turnusban 37 000 főre kívánták növelni.¹⁹

Ez természetesen a kiképzés rovására történhetett volna, hiszen a tervek szerint a csendőr karhatalmi osztagokban szolgálatot teljesítő legénységnek nem kellett volna csendőri képzettséggel rendelkeznie. Ezen karhatalmi osztagok – személyi állományának már meglévő katonai képzettségére alapozva – azonnal hadra foghatóak lettek volna. A tervek szerint a karhatalmi osztagok megalakulását követően az oda beosztott személyi állomány csendőr kiképzést is kapott volna, aki a későbbiek során a közbiztonsági szolgálatban működő csendőrök pótlására és felváltására lettek volna hivatottak.

Az átmeneti időszak – a leszerelés – letelte, és a rendes közbiztonsági viszonyok beállta után, valamint ha a csapatok már rendes évfolyamú békeállománnyal rendelkeznének, akkor ezek a karhatalmi alakulatok megszűntek volna. Ekkor a karhatalmi csendőrlegénység valamint továbbszolgáló altisztek a csapat állományába visszatérhettek volna. Így a hivatásos csendőr állomány nem 45 000, hanem csak 35 000 fő lett volna.²⁰

A legénységi állomány felemelésével új szakaszok és új szárnyak felállítása is szükséges. Így a tisztek létszáma is emelkedne. A szükséges tiszteket az eddigi eljárás szerint²¹ a csendőrség állományába átvinnék, azzal az eltéréssel, hogy nem csak zászlósként, hanem rendfokozatukban – hadnagyok, főhadnagyok és századosok – akár hivatásosak akár tartalékosak átléphetnek a hivatásos csendőr tisztikarba. A tervezet szerint indokoltá teszi ezt a változást egyrészt a nagymérvű létszámfejlesztés, másrészt pedig az a körülmény, hogy a tervezett nagyszámú hadviselt csendőrlegénység céltudatos vezetést, tapasztaltabb, a fegyelem kezelésben jártasabb szintén hadviselt tiszteket is igényelt.

A csendőr karhatalmi osztagoknál szolgálatot teljesítő tisztek – békében csak tényleges tisztek – a szükséges időre vezényelhetők lettek volna, hogy a csapatállományba bármikor visszatérhessenek.²²

A kiadásokat tekintve a magyarországi (Horvátország nélkül) csendőrség évi költségvetése 11 600 fő után az 1918. évi illetékeknél 26 millió korona, ez 50 %-os emeléssel 40 millió korona. A tervezett 45 000 főt számolva, levonva a 6 700 horvátországi csendőrt, 38 300 fő után és 50 %-os illetékemelésnél 132 millió koronát jelentett volna. A horvátországi csendőrségnél ugyanolyan felemelt illetékeket számítva mint a szűkebb Magyarországon, az elérendő 6 700 fős állomány évi költségvetése 27 millió koronát tett volna ki. Ez összesen 159 millió koronát jelentett volna.

Ebbe a költségvetésbe nemcsak a személyi illetékek, hanem az összes dologi kiadások mint: fegyverzet, felszerelés, ruházat stb. is beletartozott. Mivel a belügyi tárca háború alatt nem volt abban a helyzetben, hogy a létszámnövekedés részére beszerezze a fegyverzetet, felszerelést, ruházatot stb., nem is szólva az elhelyezésről. A tervezet kívánatosnak tartotta, hogy háború alatt és a békekötés után következő 2-3 év alatt is a hadügyi, illetve részben a honvédelmi tárca viselje a többlet költségek 40 %-át.

Ez azt jelentette volna, hogy Magyarországon, – ahol a belügy- és pénzügyminiszter a katonai vezetéstől függetlenül a 18 000 főre való létszámemelést már elhatározta – (38 800 -18 300 – 20 300 fő) után háború alatt 40 % mozgósítási hitel = 53 millió, 60 % büm. = 79 millió, az átmeneti idő alatt az 53 millió 36 %-a = 21 millió a honvédelmi tárca, annak 74 %-a = 32 millió a hadügyi tárca és 79 millió a belügyi tárca terhére került volna elszámolásra.

Horvátországban a háború alatt 40 % mozgósítási hitel = 11 millió, 60 % horvát költségvetés = 16 millió, átmeneti idő alatt a 11. millió 36 %-a = 4 millió a honvédelmi tárca, annak 74 %-a = 7 millió a hadügyi tárca és 16 millió a horvát költségvetés terhére került volna elszámolásra.

A csendőrség létszámnövelésének és átszervezési tervezetének megvitatása 1918 júniusában került sor, ahol azt jóváhagyták. A katonai funkcionáriusok 1918. szeptember 30-iki 3 ülésen a csendőrség kiépítése is szóba került, a honvédelmi minisztérium még 500 fő toborzásához is hozzájárult. Ugyanis korábban a póttettek nagyfokú igénybevétele folytán nem volt olyan helyzetben, hogy a csendőrség megerősítésére további katonákat kirendelhessek.

A toborzás eredménye a honvédségnél az I–VIII. csendőrkerületnél szeptember elejétől szeptember 15-ig 669 fő volt. Toborzás még mindenütt folyamatban volt.

1918 augusztus végéig nem toborzás útján jelentkezők száma a m. kir. csendőrségnél 2 633 fő, a horvát csendőrségnél 117 fő volt.

A magyar csendőrségnél 26 898 fő teljesített szolgálatot, amely a tervezett 39 000 fős létszámhoz viszonyítva, 67 %-os feltöltöttséget jelentett, a horvát csendőrségnél 4 633 fő teljesített szolgálatot, amely a tervezett 5 600 fős létszámához viszonyítva csupán 83 %-os feltöltöttséget jelentett. A 44 600 főre tervezett létszámra kivetítve összesen 31 531 fő állt rendelkezésre vagyis az előirányzott létszám 70 %-a.

Ezért azt javasolták, – arra való tekintettel, hogy a toborzás a mögöttes országrészekben már ily rövid idő alatt ily jó eredménnyel járt – azt javasolták, hogy azt ki kell terjeszteni a közös hadsereg alakulataira is. A hadifogságból visszatértek közül, azokat akik 6 havi csapatszolgálattal nem rendelkeztek ugyan, de megbízható minősítést kaptak, fel kell venni. A tervezők azzal számoltak, hogy a kormányok és a katonai hatóságok a szükséges létszám átengedéséhez hozzájárulnak.²³

Magyar Királyi Horvát-Szlavón Csendőrség létszámának tervezet felemelése

A Magyar Királyi Horvát-Szlavón Csendőrség legénységi állománya 1 300 fő volt. Ténylegesen azonban csupán 850 fő teljesített szolgálatot, vagyis az állomány 35 %-a, 450 fő hiányzott. Vezényelt honvéd és népfelkelő 1 660 fő volt, amely az összlétszám 66 %-t tette ki, a fennmaradó 34 %-t a hivatásos állomány adta. Így 1918-ban 2 510 fő teljesített szolgálatot. A tervezet szerint „elhatározott” további 500 fő hivatásos csendőr felvétele. Tehát 1 300 főről 1 800 főre emelkedne a testület létszáma 1918-ban.²⁴

Jelenleg rendszeresített állomány	jelenleg meglévő hivatásos állomány	vezényelt honvéd és népfelkelő	jelenleg szolgálatot teljesítő állomány
1 300	850	1 660	2 510

A háborús veszteségek, elhalálozás és nyugdíjazás következtében a hivatásos csendőrök 1300 főnyi létszámából ténylegesen 450 fő hiányzott. Ezen felül a megmaradt 850 főnyi hivatásos csendőrlegénység sem állt teljes számban rendelkezésre a „belrend” fenntartására, mert a csendőrök egy része a hadrakelt seregnél és a megszállott területeken teljesített szolgálatot, s így ezekre a leszerelés idejében sem lehetett számítani.²⁵

A tervezet számolt azzal, hogy a csendőrlegénység egy további része a leszerelés alkalmával a csendőrség kötelékéből távozik úgy, hogy végeredményben az előírt 1300 főnyi létszám mintegy 800 főre fog csökkenni, és ezen 800 főből is mintegy 50 fő csak fokozatosan fog visszatérni az ország belsejébe.

A tervezet abból indult ki, hogy a csendőrszolgálatot teljesítő 2 510 fő még a közbiztonsági szolgálat ellátására sem elegendő. Az őrsök számát és azok létszámát tehát gyarapítani kell. Az őrsök száma 24 %-kal növekedett volna, 61 új őrs felállítását tervezték, így a meglévő 259 őrs helyett 320 őrssel számoltak. Az őrsök erejét átlag 12-13 fővel tervezték, így a közbiztonsági szolgálat ellátására 4 000 fő hivatásos csendőrre lett volna szükség.

26

csendőrség közbiztonsági szolgálatot ellátó létszáma (kell)	jelenleg szolgálatot teljesítő állomány (van)	szükséges létszám (hiányzik)
4 000	800	3 200

A tervezők a rendszeresített hivatásos állományból békekötés után előreláthatólag csupán 800 fő megmaradásával számoltak, amely a tervezet létszám 20%-t jelentette. Ehhez kapcsolódott, hogy a csendőrségi szolgálatra vezényelt 1660 népfelkelőt a leszerelés alatt fokozatosan szintén le kell szerezni, miközben csakis a békeidőre megmaradt 800 csendőrre számíthatnának. Ezért is kell a létszámot feltölteni, hangoztatta a tervezett.

A tervezett átmeneti időszak alatt a honvéd csapatokat a karhatalmi szolgálat alól részben mentesítették, mivel karhatalmi csendőrsztagok felállításával számoltak. Horvát-Szlavónországban két karhatalmi csendőrzászlóaljat kívántak felállítani. Egy-egy ilyen zászlóalj állományát 800 főben állapították meg. Erre a célra 1600 fő volt szükséges. Ezen csendőr karhatalmi zászlóaljakat a rendes közbiztonsági viszonyok beálltával úgy szüntették volna meg, hogy a csendőr legénység részben a közbiztonsági szolgálatban álló csendőrség természetes fogyatékainak pótlására használták volna, részben pedig visszatérhetek volna a csapatok állományába mint továbbszolgáló altisztek.²⁷

Így a csendőrség személyi állományát 5600 főre tervezték, amint azt a körülmények lehetővé tették volna, 4 000 főre kívánták csökkenteni.

A tervezet azzal számolt, hogy a mostani 850 főnyi hivatásos csendőrlegénységi keret képes lesz arra, hogy a közbiztonsági őrsszolgálatához szükséges 3 200 fő újonc csendőrt több turnusban felszívja úgy, hogy ha a gyarapítás 1-2 hónapon belül ténylegesen megindul 1919 végével, közbiztonsági szolgálat ellátásához szükséges 4 000 fő teljesen kiképzett hivatásos csendőr rendelkezésre állhatott volna.

Költségeket illetően – a rendszeresített 1 300 főnyi létszámot tekintve – a csendőrség évi költségvetése 3 millió koronát tett ki. A személyi állomány 1 800 főre tervezett emelésével és a szűkebb Magyarországra engedélyezett illetékjavítással a csendőrség évi költségvetése 6 milliót tenne ki. A szűkebb Magyarországon már engedélyezett magasabb illetékeket a m. kir. horvát-szlavón csendőrségnél tervezett, 5600 főnyi létszámra kivetítve az évi költség 20 millió koronát tett volna ki.

A tervezet szerint amennyiben a honvédelmi tálca a költségek felét átvállalná, akkor a 20 milliós költségvetésből a háború alatt a kormányra 13 millió, a mozgósítási hitelre 7 millió, az átmeneti időszak alatt pedig a kormányra 13 millió, a honvéd tárcára 2 millió, a hadügyi tárcára 4 millió korona esett volna.

A toborozás nélküli jelentkezés nem járt a kellő eredménnyel, szeptemberig csak 117 ember jelentkezett egyrészt az eddigi gyenge javadalmazás következtében nem volt elegendő létszámú önként jelentkező legénység, másrészt a csapatparancsnokságok nem szívesen bocsátották el a legjobb legénységüket.

A katonai funkcionáriusok szeptember 30-i ajánlása nyomán a Honvédelmi Minisztérium további 500 fő toborzásához is hozzájárult. Az így engedélyezett létszám olyan nagy volt, hogy a horvát cső létszámát is fel lehetett emelni 1 300 főről 1 800 főre a tervek szerint. 500 fő felvételének lehetőségéről a bánt kiértéskítették ugyan, a toborzás azonban már nem indulhatott meg.²⁸

Azonban a történelmi események ezen a tervezeten is túlléptek. A tervezet egyes elemeit később – az átmeneti időszakban – 1919-1920 között felhasználták, legalábbis a rendvédelmi teendőket ellátó, különböző katonai alakulatok és karhatalmi formációk csendőr elnevezését illetően.

1919. november 30-án a Nemzeti Hadsereg létszáma 56 ezer fő volt, melyből 34 ezer az ún. **csendőrtartalék** állományába tartozott. *Csendőrtartaléknak a karhatalmi céllal kikülönített, egyben az Antant és a megszálló román parancsnokság előtt rejtett alakulatok összességét* nevezték. A létszám 1920. február 1-jén 100 209 fő volt.²⁹

A toborzás és a léghadsereg létszámnövekedés azonban 1920 tavaszán megállt. A meglévő létszám karhatalomba történő átmentésének eredményeként november 1-jén az ún. csapatalakulatoknál már csak 37 500 fő volt kimutatható, ugyanekkor a karhatalmi formációk összesített létszáma 56 540 fő volt. A csendőrség és a rendőrség együttes létszáma ugyanekkor 17 341 fő volt.³⁰

Jegyzetek:

¹ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 96-100.p.

² Idem: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

³ KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadó Alapítvány /Pannónia Könyvek./ 11-20.p.

⁴ GÁSPÁR László – PARÁDI József: *A magyar határőrizeti szervek feladatai, a katonai határőrizetre történő áttérés időszakában 1912-1914*. ZMKA Akadémiai Közlemények, XXX. évf. (1987) 134.sz. 131-151.p.

⁵ HL. HM. iratok 25 635/eln.1/-1918 tervezet a csendőrség létszámának felemeléséről.

⁶ REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 130-162.p.

⁷ OL. K-150. 4681/IV./B res./-1918. tervezet a csendőrség létszámának a felemeléséről.

⁸ Loc.cit.

⁹ Loc.cit.

¹⁰ OL. K-150. 46 08 /IV./B. res./-1918. tervezet a csendőrség létszámának a felemeléséről.

¹¹ PARÁDI József: *Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt*. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1993) 5. sz. 13-17. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Háború, forradalom, Trianon*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

¹² Vö. 10. végjegyzettel

¹³ Loc.cit.

¹⁴ RAVASZ István: *A Magyar Királyi Honvédség karhatalmi jogosultságai*. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V. évf. (1994) 6.sz. 81-88.p. A tanulmány korábbi változata 1994 októberében Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme*” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

¹⁵ Vö. 5. végjegyzettel

¹⁶ HL. HM. iratok 634 524/1.-1918 tervezet a csendőrség létszámának felemeléséről.

¹⁷ SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábort csendőrség története 1938-1945*. Budapest, 2000, Ister, 13-19. p.

¹⁸ PINCZÉS Zoltán: *A tábort rendszetről*. *Csendőrségi Lapok*, XIV. évf. (1924) 1. sz. 6. p.

¹⁹ Vö. 16. végjegyzettel

²⁰ Loc.cit.

²¹ PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918*. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1998) 8. sz. 78-83. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

²² Vö. 16. végjegyzettel

²³ Loc.cit.

²⁴ HL. HM. iratok 24 479/eln.1/-1918 a horvát-szlavón csendőrség létszámának felemelése.

Részlet a tervezet indoklásából:

„Az immár ötödik éve tartó háború következtében úgy a hadrakelt seregnél, mint az országban az élelmezés, ruházat és elhelyezés terén mind nagyobb és nagyobb fokban oly nehéz viszonyok uralkodnak, amelyek alkalmasak arra, hogy nagymértvű elégedetlenséget szüljenek, mely utóbbi egész közéletünkre a legmesszebbmenő következményekkel járhat.

Már a mai állapotok is aggasztó tüneteket mutatnak. Bár csak szórványosan, de helyenként az ellenszegülési fokozódó elégedetlenség észlelhető. Ezen ellenszegülési hajlam csírája országszerte lappang és kellő ellenrendszabályok nélkül könnyen az ország közrendjét veszélyeztető mozgalommá fajulhat. Közismert dolog, hogy ellenségeink minden eszközzel belrendünk felforgatásán fáradoznak. E célból egyrészt a hazánkban lakó nemzetiségeket uszítják, másrészt az elégedetlen elemeknél a rendfelforgató radikális szocialista eszméket hirdetik. Míg a megelégedett tömeg fenti eszméket paszivitással fogadná. Féltő, hogy ezen eszmeáramlat olaj a tűzre oly tömeggel szemben, mely különféle nélkülözések következtében amúgy is fel van izgatva és a közrend fenntartására hivatott hatalom pedig gyengének vagy elégtelennek bizonyul. Ezen állapotok kellő rend-

szabályok nélkül a háború további tartalmánál, főleg pedig a leszerelés idejében és az első békeévekben katasztrofális jelleget ölthetnek.

A leszerelés előreláthatóan már csak vasúttechnikai okokból is 6-8 hónapot fog igénybe venni. Amíg a frontokon az ezen okból visszatartott katonák százezereinél a szerintük hiábavaló tétlen várakozás, a honvágy, a produktív munka utáni törekvés stb. nagymérvű elégedetlenséget lesz alkalmas kiváltani, addig a hazatérő és leszerelt milliók újbóli elhelyezkedése a polgári életben bér-, szociális és politikai mozgalmak és végül a harcedzett katonák virtuskodása oly tényezők, melyekkel a közrend fenntartásánál fokozott mérvben kell számolni.

A közrend fenntartása, a züllesnek induló állapotok további fejlődésének meggátálása tehát elsőrendű és sürgős állami feladat.

A közbiztonság fenntartására pedig elsősorban a csendőrség hivatott, nemcsak rendeltetése folytán, de kiválósága, hasznavehetősége és nagy tekintélye miatt is, mellyel ezen intézmény az ország lakossága előtt régóta bír és melynek jogosultságát ezen háború alatt is beigazolta.

A csendőrségnek az alábbiak szerinti fejlesztésénél a testületnek eddigi bevált szervezetén változtatás eszközölni nem szándékoljatik, s a most javasolt átmeneti intézkedések a normális viszonyok beálltával szűnhetnek.

A hivatásos csendőrség mai létszáma azonban nem lesz elegendő a reá háruló feladat megoldására. Leszerelés alatt és békekötés után, a később kifejtendő okok miatt, a katonaság sem lesz abban a helyzetben, hogy a csendőrség legalább szám szerinti megerősítésére a szüksége s legénységet rendelkezésre bocsássa. Tehát a csendőrséget már most szaporítani kell.

Éppen ez az átmeneti időszak míg a kedélyek újból megnyugszanak, míg a társadalmi rétegek újból elhelyezkednek és még a csapatok békeállományába megint rendes évjáratú legénység fog kerülni teszi azt is szükségessé, hogy a csapatok ezen átmeneti idő alatt a karhatalmi szolgálat alól legalább részben mentesítsenek. Ez karhatalmi csendőrsztagok felállításával volna elérhető. Nem lesz továbbá lehetséges az sem, hogy a leszerelést követő időben a csendőrséget katonaság kirendelése által esetenként vagy állandóan megerősítsük, mert békekötés után nehogy a már háborúban bevonulva volt évfolyamokat további békeszolgálatra is visszatartsunk, ami a gazdasági élet nagy károsodásával járna csakis alacsony békeállományú csapatokat tudunk fenntartani, amelyeknek legénysége javarészt a háborúban még nem szolgált 18 és 19 éves ifjakkól fog állni. El sem képzelhető, hogy szükség esetén ezen teljesen tapasztalatlan, fiatalokú legénység kellő eréllyel és bátorsággal támogassa a csendőrséget a háborúból hazatért, számos csatában kipróbált és harcedzett katonákkal szemben. Az egészen biztos, hogy a hazatérő katonáknak ezen tapasztalatlan, serdülő ifjakkól álló békekatonaság imponálni nem fog, sőt ezeknek alkalmazása az öreg katonákat szinte virtuskodásra fogja kihívni.

A tervezett intézkedés nagy költséggel jár. Ezen költségek azonban elkerülhetetlenek és szorosan véve ugyanabba a kategóriába tartoznak, mint azok, melyeket a mostani külső hadicélok megkövetelnek. A várható nehéz idők bárminő nagyságú anyagi áldozatot a belrend fenntartására is indokoltá tesznek. Forradalomtól eltekintve, nagy bérharok, szociális mozgalmak, ha nem tudjuk elejüket venni néhány nap alatt több kárt tehetnek, mint amennyit e szaporított csendőrségi évi eltartása igényel.

Ha tehát a csendőrség szaporítására kellően áldozunk, megfelelő javadalmazást, pótdíjakat, nyugdíjakat állapítunk meg és a hivatásos csendőrség tagjait és azok családjait a szükségleti cikkekkel természetben is ellátjuk és ezen feltételeket a csapatokhoz küldendő külön toborzó bizottságok útján közzé tesszük, akkor ezen elit testület tervezett szaporítása bizonyonnyal kellő időben sikerülni fog.

Kétséget nem szenvedhet, hogy ennek a csendőrségi erőnek felállítása semmi esetre sem történhetne csak a leszerelés kezdetén, hanem amint már kifejtett, már most megkezdendő volna.

A csendőrség változ fejlesztése a hadrend fenntartásától eltekintve oly előnyökkel jár, hogy szinte elkerülhetetlennek mondható.

A fegyveres erő jövő békeállományának biztosítására irányuló eddigi katonai tárgyalások máris azt mutatják, hogy a rendelkezésre álló szolgálati kötelezettségüknek még eleget nem tett legénységgel és a még katonai szolgálatot nem teljesített 18 és 19 éves újoncok bevonásával a legszerényebb békeállomány is alig lesz elérhető.

Nagyarányú tünetetek, országos sztrájkok esetén a kormány kénytelen lenne kivételes eszközökhöz nyúlni, amelyek alatt elsősorban az 1888.-i XVIII. t.c. alkalmazását, vagyis a békeállomáynak tartalékosok és póttartalékosok bevonásával való megerősítését értem.

Ezen több éven át szolgáló legénység behívása természetesen újbóli elégedetlenséget szülne, nagy költséget okozna és semmi esetre sem adna feltétlen megbízható karhatalmat. Ha azonban a csendőrség fenti értelemben fejlesztetik, akkor ezen kétélű fegyvert az 1888.-i XVIII. t.c.-et igénybe venni előreláthatólag egyáltalában nem leszünk kénytelenek.

Különb is a csendőrség szaporítása már azért is átmeneti intézkedésnek tekinthető, mivel azon esetben, ha ily nagy számú csendőrségre többé szükség nem lesz, a létszám bármikor csökkenthető."

Az 1888/XVIII. t.c. a tartalékosoknak és póttartalékosoknak béke idején tényleges szolgálattételre kivételes visszatartása és behívása tárgyában (a szerk.)

²⁵ – *Utastítás a Császári és Királyi Hadsereg tábori csendőrsége számára.* (Fordítás) Budapest, 1905, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt.

– *Utastítás a tábori csendőrség részére kérdések és feleletekben.* Szeged, 1894, Várnay.

²⁶ HL. HM. iratok 23 832/el.1-1918 toborzás a horvát-szlavón csendőrségnél.

²⁷ Loc.cit.

²⁸ SZAKÁLY Sándor: *Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1993) 5. sz. 55-58. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, Trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

²⁹ – TÓTH Sándor: *A Horthy-hadsereg szervezete 1920-1944. I. II. Hadtörténelmi Közlemények*, LXXI. évf. (1958) 1-2 és 3-4. sz.

– HETÉS Tibor – MORVA Tamásné (szerk.): *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez 1919-1938.* Budapest, 1968, Zrínyi Katonai Kiadó.

³⁰ – PARÁDI József: *A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 79-87. p. A tanulmány korábbi változata

1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában*” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- Idem: A dualista Magyarország belügyi szervei. *Belügyi Szemle*, XXIV. évf. (1986) 4. sz. 45-50. p.